

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Випуск 2, 2025

Видавничий дім
«Гельветика»
2025

Головний редактор:

Сверлюк Ярослав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Вікторія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, Пенітенціарна академія України, Україна

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Бобечко Оксана Юріївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Буцяк Вікторія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Грібінченко Юлія Олександрівна, доктор мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової, Україна

Джус Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Кіндратюк Богдан Дмитрович, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика педагогічного факультету, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Клепар Марія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Крижановська Тетяна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Крусь Оксана Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Кьон Наталя Георгіївна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри вокально-хорової підготовки, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Україна

Лупаренко Світлана Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Обух Людмила Василівна, доктор мистецтвознавства, доцент, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Потапчук Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Прокопчук Вікторія Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Реда Яцїне (Reda Jasynė), доктор соціальних наук (освіта), доцент, Університет Клайпеди (Klaipėda University), Литва

Рибалко Людмила Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Ужинський Михайло Юрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Цюлюпа Наталія Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри естрадної музики, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04137.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (вул. Степана Бандери, буд. 12, м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua, тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, італійська, литовська, іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Затверджено до друку та поширення через мережу інтернет відповідно до рішення Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол від 26.06.2025 р. № 6).

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 220 від 21.02.2024. (спеціальності: A1 – Освітні науки, A4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), A5 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)).

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/art>

ЗМІСТ

<i>Дун Пей</i> ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СКЛАДНИК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ПРАВА.....	5
<i>Заболотний П. О.</i> ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ ВИКОНАВЦЯ-ДУХОВИКА НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ.....	11
<i>Короїд Т. В.</i> ТРАНСВЕРСАЛЬНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ В РАКУРСІ ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РІВНЯ	16
<i>Крижановська Т. І., Крусь О. П.</i> ОСОБЛИВОСТІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ У КОНТЕКСТІ МУЗИЧНИХ ДИСЦИПЛІН ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ.....	23
<i>Левчук Н. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	29
<i>Макеєнков П. С., Жуковіна В. Ю.</i> ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ АКТОРІВ ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ЗАСОБАМИ МИСТЕЦЬКИХ ПРОЄКТІВ.....	35
<i>Мельничук С. Ф.</i> ЕКЗЕГЕЗА КЛАСИЧНОЇ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ У РОЗРІЗІ КУЛЬТУРНО-ДУХОВНИХ ВИКЛИКІВ ХІХ СТОЛІТТЯ.....	45
<i>Ніколаєску І. О., Соловей Ю. О.</i> КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЗРІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ НЕТРАДИЦІЙНИХ ТЕХНІК МАЛЮВАННЯ.....	50
<i>Овсіюк Н. М.</i> ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ЕСТРАДНОГО ПЕДАГОГА-ВОКАЛІСТА.....	57
<i>Остапович К. В.</i> ПРОЄКТ «ТЕРИТОРІЯ А» ЯК ІНДИКАТОР КУЛЬТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ УКРАЇНСЬКОЇ ПІСЕННОЇ ЕСТРАДИ КІНЦЯ ХХ СТ.....	62
<i>Потапчук Т. В., Рокішук І. І., Ковлева М. Б.</i> МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	71
<i>Сверлюк Я. В., Сверлюк Л. І., Онищук Н. В.</i> НОВІТНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДИРИГЕНТА ОРКЕСТРОВОГО КОЛЕКТИВУ В МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ.....	78

CONTENTS

<i>Pei Dong</i> INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE AS A COMPONENT OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE LEGAL PROFESSIONALS.....	5
<i>Zabolotny P.</i> PEDAGOGICAL ASPECTS OF TRAINING A NEW GENERATION BRANCH PERFORMER.....	11
<i>Koroid T.</i> TRANSVERSAL COMPETENCES IN TERMS OF PERSONAL DEVELOPMENT OF A EUROPEAN-LEVEL TEACHER.....	16
<i>Kryzhanovska T., Krus O.</i> FEATURES OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK IN THE CONDITIONS OF MUSIC DISCIPLINES OF THE HISTORICAL-THEORETICAL CYCLE.....	23
<i>Levchuk N.</i> THE EFFECTIVENESS OF USING MUSIC THERAPY IN THE FORMATION OF COMMUNICATIVE SKILLS IN ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN.....	29
<i>Makeienkov P., Zhukovina V.</i> FORMATION OF PATRIOTIC CONSCIOUSNESS OF FUTURE SPECIALISTS IN PERFORMING ARTS THROUGH ART PROJECTS.....	35
<i>Melnychuk S.</i> EXEGESIS OF THE CLASSICAL MUSICAL SCARY OF WESTERN EUROPE AT THE ROSE OF CULTURAL-SPIRITUAL WICKS OF THE 19TH CENTURY.....	45
<i>Nikolaesku I., Solovei Yu.</i> CONSTITUTIONAL SECTION AS A TOOL FOR DIAGNOSING THE LEVEL OF ARTISTIC AND AESTHETIC DEVELOPMENT OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE USING NON-TRADITIONAL DRAWING TECHNIQUES.....	50
<i>Ovsiiuk N.</i> ON THE ISSUE OF DEVELOPING ACTING SKILLS IN THE TRAINING OF A POP VOCAL TEACHER.....	57
<i>Ostapovych K.</i> PROJECT "TERYTORIA A" AS AN INITIATOR OF CULTURAL TRANSFORMATIONS OF THE UKRAINIAN SINGING STAGE AT THE END OF THE 20TH CENTURY.....	62
<i>Potapchuk T., Rokishchuk I., Kovleva M.</i> METHODOLOGY OF FORMING AESTHETIC COMPETENCE OF ARTISTIC SPECIALTIES IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING.....	71
<i>Sverliuk Ya., Sverliuk L., Onishchuk N.</i> INNOVATIVE APPROACHES TO THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE ORCHESTRA CONDUCTORS IN MUSIC AND PEDAGOGICAL THEORY AND PRACTICE.....	78

УДК 78.01

DOI <https://doi.org/10.32782/ART/2025-2-7>

ЕКЗЕГЕЗА КЛАСИЧНОЇ МУЗИЧНОЇ СПАДЩИНИ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ У РОЗРІЗІ КУЛЬТУРНО-ДУХОВНИХ ВИКЛИКІВ XIX СТОЛІТТЯ

Мельничук Святослав Філімонович

народний артист України,

професор кафедри народно-інструментального виконавства

Рівненського державного гуманітарного університету

ORCID ID: 0000-0002-9638-7136

e-mail: hirow@ukr.net

У статті розглядаються особливості розвитку професійної музичної культури в ракурсі XIX століття. Експліковано, що події тогочасної Європи у фокусі буржуазної революції стали смисловим та ідейним початком трансформаційних процесів суспільства. Парадигми Західної Європи XIX століття протягом тривалого часу були культурно-ідейними флагманами, що змушували трансформувати систему відносин, значення особистості у суспільстві.

Музичний романтизм цього періоду представлений як визначальний аспект формування духовної культури у фокусі всієї Західної Європи, в якій духовне переважало над матеріальним, що змінювало ставлення до людини, яка поставала як Творець, що постійно шукає нового, неповторного. Наприклад, твори видатних композиторів епохи романтизму (Л.В. Бетховена, Р. Вагнера, Ф. Шопена) висвітлювали суттєві риси романтизму в музиці, такі як прагнення до свободи, пошук сильної особистості та безсмертної коханої.

Доведено, що романтичне мистецтво, що мало собі ідеал як шедеврів музичного класицизму, орієнтувалося на високі зразки творів попереднього покоління композиторів. У красі романтичної музики завжди відчувається прагнення бути гідним висот композиторів-класиків. Класичні твори в такий спосіб виконували функцію ідеалу, до якого було спрямовано свідомість романтизму. Художні відкриття класиків стали для них нормою та зразком, що виявилось не лише у продовженні їхніх традицій, а й отримало висвітлення у критичній думці епохи романтизму.

Експліковано, що серед музикантів-митців, які гостро порушили питання щодо істинності музики, фундаментального її значення у фокусі людської буттєвості, виділяються особистості Р. Шумана, Р. Вагнера, Ф. Ліста, Г. Берліоза. Саме останньому, як припускають, і належить вираз «класична музика», яке набуло пізніше такого великого поширення. Сміливі реформатори, які відкривали нові горизонти музичного мистецтва, при цьому відчували свій духовний зв'язок із попереднім поколінням музикантів, чий твори були для них взірцем. Таким чином, у це поняття від початку була вкладена ціннісна характеристика, що визначила статус справжнього твору мистецтва – музичного шедевру.

Ключові слова: класицизм, духовна культура, романтизм, музична культура, творчість, свобода, музика, особистість.

EXEGESIS OF THE CLASSICAL MUSICAL SCARY OF WESTERN EUROPE AT THE ROSE OF CULTURAL-SPIRITUAL WICKS OF THE 19TH CENTURY

Svyatoslav Melnychuk

Rivne State University of the Humanities

The article examines the features of the development of musical culture in the perspective of the 19th century. It is explained that the events of that time in Europe, in the focus of the bourgeois revolution, became the semantic and ideological beginning of the transformation processes of society. The paradigms of Western Europe of the 19th century were for a long time cultural and ideological flagships, forcing to transform the system of relations, the meaning of the individual in society. Musical romanticism of this period is presented as the formation of a spiritual culture in the focus of all of Western Europe, in which the spiritual prevailed over the material, which changed the attitude towards a person who appeared as a Creator, a creator who is constantly looking for something new and unique. For example, the works of outstanding composers of

© Мельничук С. Ф., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

the Romantic era (L.V. Beethoven, R. Wagner, F. Chopin) highlighted the essential features of Romanticism in music, such as the desire for freedom, the search for a strong personality and an immortal beloved. It is proved that romantic art, which had an ideal as a masterpiece of musical classicism, was guided by high examples of the works of the previous generation of composers. In the beauty of romantic music, there is always a desire to be worthy of the heights of classical composers. Classical works, in this way, performed the function of an ideal to which the consciousness of romanticism was directed. The artistic discoveries of the classics became for them a norm and a model, which was manifested not only in the continuation of their traditions, but also received coverage in the critical thought of the era of romanticism. It is explained that among the musicians-artists who acutely raised the issue of the truth of music, its fundamental significance in the focus of human existence, the personalities of R. Schumann, R. Wagner, F. Liszt, G. Berlioz stand out. It is to the latter, as is assumed, that the expression "classical music" belongs, which later became so widespread. Bold reformers who opened new horizons of musical art, they, at the same time, felt their spiritual connection with the previous generation of musicians, whose works were a model for them. Thus, from the very beginning, a valuable characteristic was embedded in this concept, which determined the status of a true work of art – a musical masterpiece.

Key words: *classicism, spiritual culture, romanticism, musical culture, creativity, freedom, music, personality.*

Постановка проблеми. Музична культура Західної Європи різноманітна, вона завжди розвивалася відповідно до соціальних змін, що відбувалися у суспільстві. Все, що відбувалося в житті окремих держав, народів, безпосередньо відображалось в музичній культурі. Так, Велика Французька революція кінця XVIII століття послужила своєрідною основою, фундаментом для формування як класицизму, так і романтизму, цілого інтелектуально-культурного вектора у фокусі гуманітарних наук, мистецтві, зокрема музиці. В результаті її відбулася соціально-політична трансформація суспільства, руйнування Старого порядку, коли Франція перетворилася з монархії на республіку вільних людей. Її знамените гасло «Свобода, рівність, братерство» стало відправною точкою для перегляду світогляду, переконань, цінностей та ідеалів цілих поколінь людей. Ідеальний, духовний світ протиставлявся матеріальному. У фокусі тих стрімких соціально-політичних, а отже, культурних трансформацій формувалася гуманістична концепція життя, певна свідомість, спрямована на підвищення значущості особистості, згідно з якою людина народжується на землі не для дозвольного способу життя чи жалюгідного убогого існування, а для творення чогось великого. Людина – вільна істота, вона не просто «слуга Божа», а «Творець», своєрідна «духовна сила», її місія – постійний пошук унікального та неповторного (Гартман, 2004). Безмежний суб'єктивізм став провідним принципом романтизму.

Формування класичного стилю виявляється унікальним явищем в історії музики через стрімкі зміни організації музичної мови від поліфонічної до гомофонного типу, що відбулися протягом пів століття. У нашій науковій розвідці пропонується розглядати проблему класицизму та романтизму у фокусі викликів XIX століття як експлікація процесу секуляризації культури. В основі цього підходу лежить припущення, що поліфонічний

та гомофонний типи музичного мислення несуть образно-художні характеристики двох протилежних типів світогляду – теоцентристського та антропоцентристського.

Аналіз наукових досліджень. Аспекти вищевказаної проблематики у фокусі нашої наукової розвідки експлікувалися як мистецтвознавцями – Л. Неболюбова (Недолюбова, 1991), культурологами – А. Лук'янов (Лук'янов, 2014), так і музичними критиками – Р. Шуман (Тищенко, 2023); що були презентовані як у творах філософів – Х. Ортега-і-Гасет (Ортега-і-Гасет, 2024), так і посідали чільне місце в дослідженнях істориків, таких як, наприклад, Ф. Блуме (Блуме, 2004) і світових естетиків – Н. Гартман (Гартман, 2004). У фокусі сучасних наукових розробок ми звернули увагу на дослідження музичних психологів О. Коломійцевої, А. Гельбак, В. Калошина; митців-музикантів та музикознавців Г. Побережної та В. Драганчук.

Зазначені аспекти щодо певних розбіжностей у фокусі трактування романтизму та класицизму на тлі XIX століття мобілізують проблему в ракурсі систематизації наукового досвіду дослідження нашої проблеми у мистецтвознавстві, філософії та культурології; охоплюють поняття естетико-філософського базису та стилістично-образних конструктів музичного мистецтва XIX століття як явища світової культури.

Метою нашої статті є екзегеза особливостей ідейно-сміслового наповнення музичного мистецтва XIX століття, що стало яскравим прикладом відлуння історизму на філософські аспекти творчості митця. У контексті нових історичних реалій XIX століття музикант перестає бути скромним ремісником багатого вельможі, як це було у XVIII столітті. Він перетворюється на деміурга, від слова якого залежать долі світу. Він не просто вільний у своєму волевиявленні, а перетворюється на символ свободи людської душі. Ми мали на меті презентувати у своїх наукових шуканнях

відображення саме такої позиції та смислової значимості великих композиторів-романтиків, які своєю чергою були геніальними виконавцями. Презентуючи свої шедеври, вони стверджували не просто нові норми слухання музики, але й оновлені норми ставлення до самої музики, як того виду мистецтва, що змінювало світ.

Виклад основного матеріалу. Класичне музичне мистецтво у фокусі трендів та відгуків на високі культурні досягнення XIX століття міцно утвердилося у філософії музики як позначення музичного шедевра, незалежно від його стильової чи жанрової приналежності. Музичний класицизм довів до досконалості механізми, що дозволяють музиці стати повністю незалежною від словесних та інших прийомів об'єднання матеріалу. Вироблені прийоми об'єднання музичного матеріалу сприяли народженню розгорнутих музичних форм, що дозволили втілювати музикою складні філософські концепти. Епоха класицизму стала часом, коли інструментальна музика перетворилася на арену реалізації масштабних ідей. Митці своєю творчістю формували образ художника, який був не тільки мрійником, а й трибуном, художника, який не просто захоплений мрією, а й прагне захопити своєю мрією інших. Більшість творів романтизму сповнена пристрасним бажанням утвердити свою істину і зробити її привабливою для суспільства. Музикант-романтик виявив себе насамперед як полум'яний проповідник, який бажає покращити духовний світ обивателя і тим самим удосконалити суспільство. І знову схожу думку ми зустрічаємо у великого мрійника-філософа Фіхте, який висловив свою позицію щодо спільної діяльності людини і суспільства в ідеї «загального впливу всього людського роду на себе» (Неболюбова, 1991). Вплив людей один на одного для досягнення свободи та гармонії – чи це не прекрасна та недосяжна мрія, заради якої варто жити? Все це призвело до конфлікту між людиною та світом, сформувалася психологія бунтівної, непокірної особистості. Прикладом може служити персонаж Чайльд Гарольда, створений одним із найвидатніших англійських поетів-романтиків Джорджем Гордоном Байроном. Цей романтичний герой наділений відчуттям власної винятковості, усвідомленням найвищої цінності власного «Я». Його життєва позиція не дозволяє йому спокійно існувати, плисти за течією, змушує його вступати в конфлікт з низькою, бездушною навколишньою дійсністю та прекрасною, піднесеною мрією. Д. Байрон та його герої прагнули визнати свободу основним законом творчості, стерти межу між мистецтвом і життям, вийти за межі можливого, проповідуючи культ несвідомого, ірраціонального. Вся гама почуттів і задоволень йшла до центру. Любов стала царицею романтизму. Обожнене ставлення стало її харак-

терною рисою. І неважливо, чи була це любов до Бога, природи, людей, коханої жінки. Існувала думка, що сильні пристрасті сильної особистості здатні вийти за межі можливого, стати неймовірними, містичними – формувався своєрідний культ «божественного генія». Такий іронічний геній дивиться зверхньо на навколишній світ, на всіх людей, і вони здаються йому обмеженими, нічемо малими. За словами Гегеля, «такий загальний зміст цієї геніальної божественної іронії, як та концентрація «Я» всередині себе, коли для нього розірвалися всі путі, і воно може перебувати лише в божественному стані самонасолоти» (Ортега-і-Гассет, 2024). Але такий романтичний герой неминуче самотній, він перебуває в конфлікті з оточенням, його не розуміють, він страждає, звертається до Небес, шукає розради. Проблема самотності видатної особистості є однією з найпоширеніших у романтизмі; вона цікавила письменників, поетів, художників, музикантів. Цей образ, розкритий у художній літературі, поезії, поступово знаходив своє відображення в музичному мистецтві. Композитори, виконавці-музиканти за допомогою різних музичних засобів прагнули виразити глибокий внутрішній світ людини, розкрити її духовні основи. Видатними представниками романтизму були представники європейської композиторської школи: Ф. Шопен, Ф. Ліст, Д. Верді, Ф. Шуберт, Н. Паганіні, Р. Мендельсон, І. Брамс, Г. Берліоз, Р. Вагнер.

Стиль романтизму в музиці мав велике значення. Якщо література та живопис представляли цей стиль до середини XIX століття, то в музиці він захоплює все XIX століття. Романтики ставили почуття вище розуму. На думку Р. Шумана, розум людини може помилятися, але почуття – ніколи. І музика, як жодний інший вид мистецтва, завдяки своїй специфічності найповніше відображає емоційний стан особистості, відповідаючи цій вимозі. Одним з перших послідовників ідей романтизму був представник віденської класичної школи Л.В. Бетховен. У своїй творчості він, більше за інших своїх сучасників, наближався до романтизму, в основі його світогляду лежить особистість-свобода-любов. Колись композитор, вражений виконанням своєї учениці Доротеї Ертман, написав: «Я ніколи не бачив такого поєднання сили з проникливою ніжністю навіть серед найвидатніших віртуозів. На кінчику кожного пальця співаюча душа, і в обох... однаково впевнених руках така сила, таке володіння інструментом, який співає, і говорить, і грає, відтворюючи все велике і прекрасне, чим володіє мистецтво» (Тищенко, 2023). Співаюча душа – це те, до чого він закликав своїх учнів, до чого прагнув сам. Л. Бетховен вважав, що лише великий митець здатний «вдихнути душу» в інструмент і змусити його до таких ефектів, які він не здатний дати під

іншими руками. Особистість митця-творця ставиться для нього як провідна, що було характерно для цієї течії. За словами С.А. Маркуса, «у центрі естетики музичних романтиків було... «Я» митця, що страждає та тече в ім'я романтичних ідеалів» (Блуме, 2004), тобто внутрішній, духовний світ людини, вся гама її почуттів і переживань. Раціональне було підпорядковане емоційним відчуттям особистості, втіленим у філософії природи та мистецтва. Багато дослідників вважали, що музична творчість Л. Бетховена тісно пов'язана з філософією. Вона насичувала творчість композитора, наближаючи його до романтизму. Дух і фантазія композитора настільки сильні, що навіть розум не в змозі встежити за ними, а почуття в процесі сприйняття його творінь звільняються від безкінечного, невтомного контролю та наповнюються повним блаженством. У його музиці царство духу стало реальністю. «божественна велич, вічний триумф перемоги світла над темрявою постає у Бетховені, але людина не тільки не згасає перед їхнім сяючим світлом, навпаки, слухаючи їх, вона впізнає себе учасником... незахідного сонця духу, громадянином цього вічно благословенного царства» (Блуме, 2004). Л. Бетховен був романтиком за своєю духовною сутністю, силою натхнення, багатством уяви і навіть у своєму прагненні зламати традиції класичної музичної школи, піти від універсалізму, надаючи пріоритет автору творіння. Він дотримувався ідеології Ф. Шлегеля, згідно з якою мистецтво повинно визнавати «свавілля поета», художника, композитора. Але концепція Л. Бетховена не в усьому збігалася з романтизмом. Його натхнення було в єдності та рівновазі з розумом, який керує розвитком музичної думки, тоді як романтики проповідували культ несвідомого. Ф. Новаліс протиставляв поезію науці: «Поет справді творить у несвідомості... Художник став несвідомим інструментом, несвідомим, що належить вищій силі» (Ортега-і-Гассет, 2024). Несвідоме особливо яскраво проявилось в музичному мистецтві. Наслідуючи ідею Сенанкура, який у своєму романі «Оберман» сказав, що музика є джерелом найсильніших вражень, Л. Бетховен стверджував пріоритет музики над живописом та іншими видами мистецтва, оскільки «вона виражає почуття, що викликають у людини насолоду природою та втілюють деякі враження сільського життя» (Блуме, 2004). Він, як і Гофман, бачив у музиці «найромантичніше з усіх мистецтв», здатне виражати у звуках «приховані передчуття захопленої душі». Згодом музичний романтизм став набагато різноманітнішим напрямом, що поєднував різні, часом полярні тенденції, погляди, почуття, різноманітність яких не завжди усвідомлювалася та адекватно сприймалася послідовниками. Це була творча спадщина Р. Вагнера. Його пошуки духовного в науковій літера-

турі досі викликають суперечки щодо того, чи був Р. Вагнер революціонером чи реакціонером, чи змінив він свої погляди, що було для нього справді цінним. Але музикознавчі дослідження не дають повної картини, оскільки, як правило, не враховують його філософський та релігійний світогляд. І хоча Р. Вагнер не був ні політиком, ні філософом, ні теологом, ні навіть теоретиком музики, він спирався на свою систему духовних цінностей, яка торкалася найважливіших філософських, політичних, релігійних та мистецьких проблем і відображалася в його способі життя, розсіяних публікаціях, листах, мемуарах, у музичних творах. Величезний вплив на світогляд Р. Вагнера мала філософська концепція Л. Фейєрбаха, основою якої була особистість чуттєвої та земної людини у всьому багатстві її духовного та фізичного начала. Частково цю проблему розглядав А. Лосев, який, аналізуючи естетичне світосприйняття композитора, виділив провідні чинники: естетика Р. Вагнера полягала в його музичній творчості, яка досі розуміється з великими труднощами; його творіння ніколи не були абстрактними, а пройнятими відчуттям катастрофи, характерним для настроїв тодішньої Європи (Бахтізіна, 2014). Говорячи про романтизм, ми не маємо права віддалятися лише музичній сфері. Нам завжди доведеться робити вилазки у сферу суміжних мистецтв, бо сама естетика романтиків вимагає зближення найрізноманітніших галузей художньої творчості. Що таке романтизм? Зрозуміти романтичну епоху, романтичний стиль можна, звичайно, лише історичним шляхом. Нам потрібно подивитися, що підготувало виникнення романтичного мистецтва та які основні історичні події виявилися вирішальними для створення романтичної естетики та романтичної художньої творчості. Чи мали романтики XIX століття попередників у XVIII столітті? Так, були. Першим родоначальником романтизму є, звичайно ж, Жан-Жак Руссо, той самий Руссо, який мав величезний вплив на європейську культуру загалом, той самий Руссо, який мав, зокрема, величезний творчий вплив на Великого Бетховена, який став одним з головних героїв наших наукових досліджень.

Висновки. Музичне мистецтво суперечливого культурно-історичного періоду XIX століття у фокусі Західної Європи рідко дає сонячний, радісний, усміхнений пейзаж, але найчастіше це нічний пейзаж: цвинтар, руїни замку, безмежний, тьмянний морський простір, сиві тумани, дикі обриси скель, тобто піднесена та жахлива поезія природи. Для романтиків цей пейзаж завжди якось контрапунктує темі вмирання: це осінь, поезія в'янучого, засихаючого листа, поезія самотньої, давно забутої, вкритої мохом каплиці чи руїн старого замку, які говорять лише про його колишню велич. У нашому дослідженні ми спро-

бували показати, які глибокі зрушення романтизм того періоду вже викликає у самому музичному мистецтві: як народжуються нові музичні жанри, як оновлюються раніше наявні форми класичної симфонії чи сонати, і як змінюється ставлення до раніше усталених жанрів і форм вокальної музики чи проблеми музичного театру.

Романтизм мав щасливу здатність відповідати духовним запитам людей епохи, не опускаючись до емпіричного рівня. Залишаючись високим мистецтвом, романтизм піднімав безпосередність почуття аудиторії до вершин духовних одкровенень. Внаслідок цього романтичне мистецтво менше, ніж будь-який інший напрям, зазнало на собі труднощів непопулярності. Воно

швидко завойовувало аудиторію саме через те, що мало пафосом, зверненим не до обмеженої, а величезної аудиторії. Наголошуючи на народності романтизму, Х. Ортега-і-Гассет підкреслює демократичність його загальної інтонації, здатної пробудити почуття та оцінити красу його втілення у художньому творі (Ортега-і-Гассет, 2024). Прагнення трансцендентного створило особливий емоційно насичений, пафосний тонус романтичного мистецтва, сприяло тому, що романтизм постійно перебував у пошуках ідеалу. У культурі завдяки цьому утвердився той ідеал музики, який отримав назву «класична музика» та став ціннісним орієнтиром у світі музичного мистецтва.

Література:

1. Блуме Ф. (2004). Романтика. Епохи історії музики в окремих викладах. В 2 ч. Ч. 2. Одеса. С. 124–188.
2. Гартман Н. (2004). Естетика. Київ : Ніка-Центр. 640 с.
3. Неболюбова Л. (1991). «Фантастична» симфонія Гектора Берліоза. Музична драматургія і романтичний принцип програмності. Зарубіжна музична культура XVII–XX століття. Київ. С. 39–60.
4. Ортега-і-Гассет Х. (2024). Дегуманізація мистецтва. *УкрЛіб*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3814>.
5. Тищенко О. (2023). Роберт Шуман: музика, наспівана янголами. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2023/7%28143%29/pages-52-58/robert-shuman-muzika-naspivana-yanjolami#gsc.tab=0>.
6. Bakhtizina D. I., Lukyanov A. V. (2014). Philosophical foundations of classical music and heuristic meaning of the idea of “transcendental subject” *Life Science Journal*. 11(9s). Pp. 133–135.

References:

1. Blume F. (2004). Romantyka. Epokhy istoriyi muzyky v okremykh vykladakh [Romanticism. Epochs of music history in separate presentations]. V 2 ch. CH. 2. Odesa. S. 124–188. [in Ukrainian]
2. Hartman N. (2004). Estetyka. [Aesthetics]. Kyiv: Nika-Tsentr. 640 s. [in Ukrainian]
3. Nebolyubova L. (1991). «Fantastychna» symfoniya Hektora Berlioza. Muzychna dramaturhiya i romantychnyy pryntsyp prohrannosti. Zarubizhna muzychna kul'tura XVII–XX stolittya [“Fantastic” Symphony by Hector Berlioz. Musical Dramaturgy and the Romantic Principle of Programmability. Foreign Musical Culture of the 18th–20th Centuries]. Kyiv. S. 39–60. [in Ukrainian]
4. Orteha-i-Hasset KH. (2024). Dehumanizatsiya mystetstva. [Dehumanization of art]. *UkrLib*. Retrieved from: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=3814> [in Ukrainian]
5. Tyshchenko O. (2023). Robert Shuman: muzyka, naspivana yanhohamy. [Robert Schumann: music sung by angels]. Retrieved from: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2023/7%28143%29/pages-52-58/robert-shuman-muzika-naspivana-yanjolami#gsc.tab=0> [in Ukrainian]
6. Bakhtizina D. I., Lukyanov A. V. (2014). Philosophical foundations of classical music and heuristic meaning of the idea of “transcendental subject”. *Life Science Journal*. 11(9s). Pp. 133–135.

Стаття надійшла: 22.05.2025

Стаття прийнята: 04.06.2025

Стаття опублікована: 20.08.2025

Наукове видання

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості

Випуск 2, 2025

Засновано у 2022 році

Засновник:

Рівненський державний гуманітарний університет

Періодичність видання: 4 рази на рік

Українською та англійською мовами

Коректура • В. О. Бабиш
Комп'ютерна верстка • О. І. Молодецька

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.
Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 10.
Підписано до друку 27.06.2025.
Зам. № 0925/707. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022 р.